

Marko Marina

EVANĐELJE ISUSOVE SUPRUGE: ANTIČKI IZVOR ILI SUVREMENA KRIVOTVORINA?

mag. hist. Marko Marina

Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 229.95:226[001.95 +82-995(089.5)][239+273.1]

[167.2+168.3](091) "2012." [0.000.27 : 0.000.94]"653"]

Pregledni rad

Primljeno: 7. svibnja 2017.

U članku se obrađuje pitanje autentičnosti tzv. Evanđelja Isusove supruge koje svojim sadržajem implicira da je Marija bila Isusova supruga. U članku se detaljno iznosi kontekst i kronologiju događaja kao i recentna znanstvena istraživanja. U članku se potom zaključuje da sporni papirus predstavlja suvremenu krivotvorinu nastalu kopiranjem dijelova teksta i riječi iz postojećeg Tomina evanđelja. Također, u članku se uzrok masovne popularnosti papirusa pronalazi u prevladavajućem duhu vremena koji je obilježen senzacionalnošću i popularnošću tzv. alternativnih činjenica.

Ključne riječi: Evanđelje Isusove supruge, Isus, Marija Magdalena, gnosticizam, rano kršćanstvo.

* * *

Uvod

Na znanstvenom kongresu u Rimu održanom u rujnu 2012. godine profesorica sa Sveučilišta Harvard Karen L. King predstavila je javnosti dva komada egipatskih papirusa pisanih na koptskom jeziku.¹ Oba su bila veličine kreditne kartice. Jedan sadrži dio Evanđelja po Ivanu² dok je drugi, javnosti mnogo poznatiji, vrlo brzo u krugovima znanstvenika nazvan „Evanđelje Isusove supruge“ (engl.

1 Koptski je jezik potekao iz starog egipatskog jezika kao mješavina nekolicine starih egipatskih znakova i grčkog alfabeta. Vidi više u: Bentley LAYTON, *Coptic in 20 Lessons: Introduction to Sahidic Coptic*, Leuven, 2006., 1.

2 Vrlo brzo prozvan Harvardskim fragmentom ili Likopolitanskim fragmentom Evanđelja po Ivanu.

The Gospel of Jesus' Wife).³ Potonji sadrži navodni razgovor između Isusa i njegovih učenika. Na jednome dijelu papirusa Isus se nedvosmisleno referira na Mariju kao svoju suprugu. Nije trebalo proći dugo da se ova vijest proširi bespućima internetskih portala. New York Times tako je prenio vijest u članku naslovljenom „Izblijeđeni komad papirusa spominje Isusovu suprugu“ (engl. *A Faded Piece of Papyrus Refers to Jesus Wife*). Smatrajući to potencijalno velikim otkrićem, NYT piše kako bi ono „moglo preokrenuti debatu oko toga je li Isus bio oženjen, je li Marija Magdalena bila njegova žena te je li Isus imao učenice“.⁴ Nedugo nakon toga i Daily Mail objavio je članak naslovljen „Dokaz da je Isus bio oženjen pronađen na antičkom papirusu koji spominje kako je Sin Božji govorio o svojoj ženi i Mariji Magdaleni“ (engl. *'Proof' Jesus was married found on ancient papyrus that mentions how son of God spoke of his wife and Mary Magdalene*). Nešto opreznijim tonom Damien Gayle zaključuje: „Ako se pokaže autentičnim, dokument ne bi samo bacio sumnju na stoljećima star prikaz Marije Magdalene kao prostitutke, već bi i preokrenuo kršćanski ideal seksualne apstinencije.“⁵ Hrvatski su portali slijedili primjere onih zapadnih pa su se tako mogli pročitati tekstovi s naslovom „Isus u braku, svi u šoku: Pronađen papirus koji spominje Isusa i njegovu suprugu“⁶ ili „Isus bio oženjen? Novo otkriće sugerira da je imao suprugu“.⁷

Cilj je članka predstaviti čitatelju jasnije podatke o samom papirusu, kontekstu unutar kojega se pojavio pred svjetlima reflektora

3 Naziv se održao i u kasnijim znanstvenim raspravama o kojima će više biti riječi na stranicama koje slijede. U nastavku će se ponegdje koristiti kratica *GJW* (prema engleskom izvorniku: *Gospel of Jesus' Wife*).

4 Laurie GOODSTEIN, *A Faded Piece of Papyrus Refers to Jesus' Wife* (18. 9. 2012.), u: <http://www.nytimes.com/2012/09/19/us/historian-says-piece-of-papyrus-refers-to-jesus-wife.html> (20. 4. 2017.).

5 Damien GAYLE, *Proof Jesus was married found on ancient papyrus that mentions how son of God spoke of his wife and Mary Magdalene* (18. 9. 2012.), u: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2205235/Jesus-married-Proof-God-spoke-wife-Mary-Magdalene-ancient-papyrus.html> (20. 4. 2017.).

6 *Isus u braku, svi u šoku: Pronađen papirus koji spominje Isusa i njegovu suprugu* (19. 9. 2012.), u: http://www.index.hr/black/clanak/isus-u-braku-svi-u-soku-pronadjen-papirus-koji-spominje-isusa-i-njegovu-suprugu/63771_0.aspx (20. 4. 2017.).

7 *Isus bio oženjen? Novo otkriće sugerira da je imao suprugu* (19. 9. 2012.), u: <http://www.vecernji.hr/zanimljivosti/isus-bio-ozenjen-novo-otkrice-sugerira-da-je-imao-suprugu-454692> (20. 4. 2017.).

te kronologiju važnijih događaja koji su vezani za sam papirus. Osim toga, u članku će se iznijeti recentne studije i argumenti koji ukazuju na to da se ovdje radi o modernoj krivotvorini. Točnije, *GJW* je, čini se, prišivena krivotvorina (engl. *patchwork forgery*) pri čemu je krivotvoritelj, kao ogledni primjer, koristio Grondinov koptsko-engleski prijevod Tomina evanđelja dostupan na internetu u PDF-u.⁸

1. Kontekst i kronologija

Pitanje šireg konteksta u priči o otkriću papirusa ostat će, čini se, zauvijek ovijen velom tajne. Karen King je, prema vlastitom svjedočenju, u srpnju 2010. dobila *mail* u kojemu se anonimni autor predstavio tek kao sakupljač manuskripata koji posjeduje papirus gnostičkog⁹ evanđelja u kojemu se može pročitati navodna rasprava između Isusa i njegovih učenika. Navodno je *GJW* došao u njegovo vlasništvo 1997. godine kada ga je kupio od kolekcionara Hansa-Ulricha Laukampa koji ga je pak kupio 60-ih godina prošloga stoljeća u Istočnoj Njemačkoj. Nakon što je pokazala prvotnu zainteresiranost, dobila je novi *mail* s fotografijama samog papirusa i s neslužbenim prijevodom na engleski jezik na kojemu se jasno vidjela rečenica: „Isus im je rekao: Moja supruga.“ Gotovo godinu dana kasnije anonimni se kolekcionar ponovno javio pričom kako je pronašao zainteresiranu treću stranu koja je voljna izdvojiti veliku sumu novaca za papirus, ali da bi on bio zadovoljniji kada bi papirus došao u vlasništvo Sveučilišta Harvard. Konačno, Karen King odlučila je dogovoriti sastanak na kojemu joj je kolekcionar predao papiruse potpuno besplatno uz jedan jedini uvjet, a to je da ostane anonimna.¹⁰ Unatoč strašnoj želji za anonimnošću, kao *par excellan-*

8 Michael GRONDIN, Grondin's Interlinear Coptic/English Translation of The Gospel of Thomas (22. 11. 2002.), u: http://gospel-thomas.net/gtbypage_112702.pdf (22. 4. 2017.). Grondinov je prijevod specifičan po tome što svaki redak teksta na koptskom jeziku zasebno prevodi odmah ispod na engleski jezik. Otuda i naziv *Interlinear Translation of The Gospel of Thomas*.

9 Gnosticizam: heterogeni sinkretistički religijski pokreti koji nastaju stapanjem židovstva, kršćanstva i helenizma, a čiji se korijeni trebaju tražiti u 2. stoljeću poslije Krista. Karakterizira ih naglasak na tajnom znanju kao nužnom elementu spasenja te na snažnom antikozičkom dualizmu koji Boga Staroga zavjeta smatra nižim, nesposobnim ili zlim bićem. Vidi više u: Carl B. SMITH, *No Longer Jews: The Search for Gnostic Origins*, Hendrickson Publishers, Peabody, 2004., 116.

10 Ariel SABAR, The Inside Story of a Controversial New Text About Jesus (17. 9. 2012.), u: <http://www.smithsonianmag.com/history/the-inside-story-of-a-controversial-new-text-about-je->

ce primjer istraživačkog novinarstva, Ariel Sabar uspjela je nekoliko godina nakon pojavljivanja spornog dokumenta identificirati vlasnika. Naime, uspjela je pronaći poslovnu poveznicu između Hansa-Ulricha Laukampa i stanovitog Waltera Fritza. Dokazi su upućivali na to kako je Laukamp prodao papirus Fritz u Floridi nakon što su započeli poslovnu suradnju negdje sredinom 90-ih godina prošloga stoljeća.¹¹

Od prvog je trenutka *GJW* izazvao velik odjek među znanstvenom zajednicom. Iznimne su bile rasprave o njegovu značaju za razumijevanje ranoga kršćanstva. Je li povijesni Isus bio oženjen? Kakav je bio njegov odnos s Marijom Magdalenom? Može li nam ovaj dokument reći uopće nešto novo o tome odnosu? No u temelju svih prethodno postavljenih pitanja nalazilo se i ono najvažnije pitanje – pitanje njegove autentičnosti. Karen King je, čekajući laboratorijske nalaze obaju papirusa, nastojala u to vrijeme ne ulaziti u javne rasprave. Prvotni su rezultati objavljeni u ožujku 2014. godine prema kojima je starost papirusa datirana u razdoblje između 659. i 869. godine. Kemijski sastav tinte također upućuje na njegovu starost s obzirom na to da se takva vrsta tinte koristila za manuskripte između 500. i 1000. godine.¹² Laboratorijska je analiza ohrabрила Karen King da donese zaključak kako se radi o autentičnom papirusu, dok lingvistička svojstva samoga dokumenta, prema njezinu viđenju, ukazuju na prepisivača koji nije bio stručan u baratanju koptskim jezikom.¹³

Unatoč svemu tome, značajan je broj znanstvenika koji je sumnjao u autentičnost. Anonimnost kao jedini uvjet vlasnika papirusa bila je svojevrsan presedan kada su posrijedi otkrića važnih dokumenata. Zašto bi netko želio ostati anonimn ako je zaslužan za publikaciju jednog tako važnog dokumenta?! Osim toga, *GJW*

sus-41078791/ (22. 4. 2017.).

11 Ariel SABAR, *The Unbelievable tale of Jesus's Wife* (srpanj/kolovoz 2016.), u: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/07/the-unbelievable-tale-of-jesus-wife/485573/> (23. 4. 2017.).

12 Noreen TUROSS, Accelerated Mass Spectrometry Radiocarbon Determination of Papyrus Samples, u: *Harvard Theological Review*, 107, (2014.) 2, 170-171. Isti je rezultat radiokarbonsko datiranje dalo i za drugi fragment (tzv. Likopolitanski fragment Evandjelja po Ivanu o kojemu će biti više riječi u nastavku).

13 Karen KING, 'Jesus said to them, 'My Wife...': A New Coptic Papyrus Fragment, u: *Harvard Theological Review*, 107, (2014.) 2, 135, 131-159.

se svojim sadržajem savršeno uklapa u prevladavajući *zeitgeist* obilježen Dan Brownovom alternativnom poviješću ranoga kršćanstva u kojoj se Isus redovito prikazuje kao suprug Marije Magdalene.¹⁴ Sagledavši fenomen u širem kontekstu, sociolog religije Phillip Jenkins ističe kako su se od 1960-ih „marginalni pokreti odjednom vratili kao esencijalni elementi u razumijevanju kršćanskih početaka“.¹⁵ Alternativna je priča o početcima kršćanstva amplificirana pojavom knjige Dana Browna „Da Vincijev kod“ koja se više od dvije godine nalazila na listi *bestsellera* New York Timesa.¹⁶ Je li moguće da se pronade dokument veličine kreditne kartice na kojemu, pukom slučajnošću, Isus potvrđuje da je imao suprugu? To su bili samo neki od razloga zbog kojih su pojedini znanstvenici počeli sumnjati da se radi o vještoj krivotvorini koja je nastala kao posljedica prišivanja dijelova teksta Tomina evanđelja objavljenog na internetu.¹⁷ No da bismo mogli ući u detaljniju argumentaciju prezentirane teze, valja prije svega reći ponešto o Tominu evanđelju i njegovu značaju za razumijevanje povijesti ranoga kršćanstva. Osim toga, smatram da je važno čitateljima predstaviti konkretne činjenice vezane za Grondinovo koptsko-engleski prijevod Tomina evanđelja koji je i služio kao kamen temeljac krivotvorenog papirusa. U samome zaključku ponudit ću neke od mogućih odgovora na pitanje zašto bi se netko uopće upustio u jedan takav poduhvat, odnosno koji su mogući motivi za krivotvorenje papirusa i pokušaj dokazivanja teze da je povijesni Isus zapravo bio oženjen?

2. Tomino evanđelje

Evandjelje po Tomi antički je dokument koji sadrži 144 izreke pripisane Isusu iz Nazareta. U dokumentu ne pronalazimo neku dužu

14 Simon GATHERCOLE, *The Gospel of Jesus' Wife: Constructin a Context*, u: *New Testament Studies*, 61, (2015.) 3, 294, 292-313. Dan Brown – američki književnik (pisac trilera) i autor djela „Da Vincijev kod“.

15 Philip JENKINS, *Hidden Gospels: How the Search for Jesus Lost Its Way*, Oxford, 2001., 15.

16 Edward WYATT, *Da Vinci Code Losing Best-Seller Status* (4. 11. 2005.), u: <http://www.nytimes.com/2005/11/04/books/da-vinci-code-losing-best-seller-status.html> (23. 4. 2017.).

17 Andrew BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, u: *New Testament Studies*, 61 (2015.), 336, 335-355.

naraciju osim u slučaju trinaeste izreke koja je produljena u dužu raspravu između Isusa i učenika.¹⁸

Ne ulazeći u sustavnu raščlambu tematike samog dokumenta, želim se ovom prilikom zadržati samo na postojećim prijepisima Tomina evanđelja. Godine 1897. osmogodišnji dječak imena Sabr¹⁹ Said sasvim je slučajno pronašao prvi od triju grčkih fragmenata Tomina evanđelja u egipatskom mjestu Oxyrhynchusu.¹⁹ Gotovo pola stoljeća nakon toga, u sklopu jednog od najvećih otkrića zbirke rano-kršćanskih i drugih dokumenata, u egipatskom mjestu Nag Hamma-di pronađen je cjelokupan prijepis Tomina evanđelja. S obzirom na to da je o detaljima samog otkrića koje se zbilo 1945. godine mnogo toga napisano,²⁰ ovdje samo želim istaknuti da tzv. Nag Hamma-di knjižnicu čini trinaest različitih kodeksa. Većina njih gnostičkog je podrijetla, a stručnjaci smatraju kako potječu s kraja 4. stoljeća, iako su originalni tekstovi nastali nešto ranije. Vjeruje se kako su kodeksi bili skriveni vjerojatno nakon što je aleksandrijski biskup Atanazije 367. godine izdao pismo kojim je zabranio korištenje tzv. „heretičkih“ spisa.²¹ Od pojavljivanja prvih slika Tomina evanđelja 1956. godine objavljen je velik broj izdanja istoga dokumenta. Nije prošlo puno, a već je svako važnije sveučilište na zapadu posjedovalo najnovija izdanja samoga dokumenta.²² Ono što je posebno važno napomenuti, uzevši u obzir tezu samoga članka, jest činjenica da je svaki postojeći prijepis Tomina evanđelja unikatan. Naime, kao posljedica rukopisa, tekstualnih modifikacija, pogrešaka u prepisivanju i velikog broja drugih čimbenika, nemoguće je, dobro primjećuje Bernard, imati dva manuskripta identično prepisana.²³ Godine 1997. Michael W. Grondin objavio je na internetu redak-po-redak izdanje Tomina evanđelja u kojemu svaki redak teksta sadrži po jednu ri-

18 James ROBINSON (ur.), *The Nag Hamaddi Library*, HarperSanFrancisco, San Francisco, 1990., 124.

19 Simon GATHERCOLE, *The Gospel of Thomas: Introduction and Commentary*, Brill, Boston, 2014., 3.

20 Vidi primjerice: Marvin MEYER, *Gnostička otkrića*, Veble Commerce, Zagreb, 2005., 13-31; Nicole D. LEWIS, *Introduction to Gnosticism*, Oxford University Press, Oxford, 2013., 3.

21 Nicole D. LEWIS, *Introduction to Gnosticism*, 4.

22 Leo DEPUYDT, The Alleged Gospel of Jesus's Wife: Assessment and Evaluation of Authenticity, u: *Harvard Theological Review*, 107 (2014.) 177, 172-189.

23 Andrew. BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, 336.

ječ u originalu (koptski), a odmah se ispod te riječi nalazi engleski prijevod. U rujnu 2002. Grondin je objavio isti dokument u PDF-u i od tada se on bez ikakvih izmjena nalazi na internetu.²⁴ Slika 1.1. prikazuje primjer Grondinova izdanja u PDF-u koje je ključno za razumijevanje procesa stvaranja krivotvorine. S lijeve strane nalazi se lokacija samog manuskripta među kodeksima pronađenim u Nag Hammadiju te suvremena tekstualna razdioba samoga teksta. Gornji dio teksta (riječ po riječ) ispisan je u originalnom koptskom formatu dok je ispod prijevod na engleski jezik.

Slika 1.1. Primjer Grondinova koptsko-engleskog prijevoda Tomina evanđelja²⁵

Lokacija manuskripta		Koptski tekst			
↓				↓	
34:14/067 10*	ⲡⲉⲭⲉⲓⲈ	ⲭⲉ	ⲁⲈⲓⲛⲟⲩⲭⲉ	ⲛⲟⲩⲓⲕⲱⲣⲧⲁ	Ⲉⲭⲛⲓ
	*Said-/J09	this:	I-have-cast	(a)fire	upon-
↑				↑	
Suvremena tekstualna razdioba			Engleski prijevod		

3. Evanđelje Isusove supruge: ključne informacije

Evanđelje Isusove supruge osvjedočeno je jedino i isključivo u papirusu koji je Karen King objavila 2012. godine. Sam papirus, kao što je već i rečeno, datiran je između 7. i 9. stoljeća. Tinta je, kako to pokazuje preliminarna paleografska analiza koju je proveo stručnjak za koptski jezik Malcolm Choat, nanesena kistom.²⁶ Ova je činjenica svojevrsan primjer anakronizma s obzirom na to da su kistovi takve vrste (od biljke rogoz) bili u upotrebi do konca 3. stoljeća poslije Krista.²⁷ *GJW* pisan je, kada se u obzir uzmu pravopisni standardi

24 Michael. GRONDIN, Grondin's Interlinear Coptic/English Translation of The Gospel of Thomas (22. 11. 2002.), u: http://gospel-thomas.net/gtbypage_112702.pdf (28. 4. 2017.).

25 Preuzeto iz: Andrew. BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, 345.

26 Malcolm CHOAT, The Gospel of Jesus's Wife: A Preliminary Paleographical Assessment, u: *Harvard Theological Review*, 107, (2014.), 161, 160-162.

27 Gregg W. SCHWENDER, The 'Gospel of Jesus Wife' As A Questioned Document, u: https://www.academia.edu/6860965/THE_GOSPEL_OF_JESUS_WIFE_AS_A_QUESTIONED_DOCUMENT_What_Would_Simulated_Ancient_Writing_look_like (28. 4. 2017.).

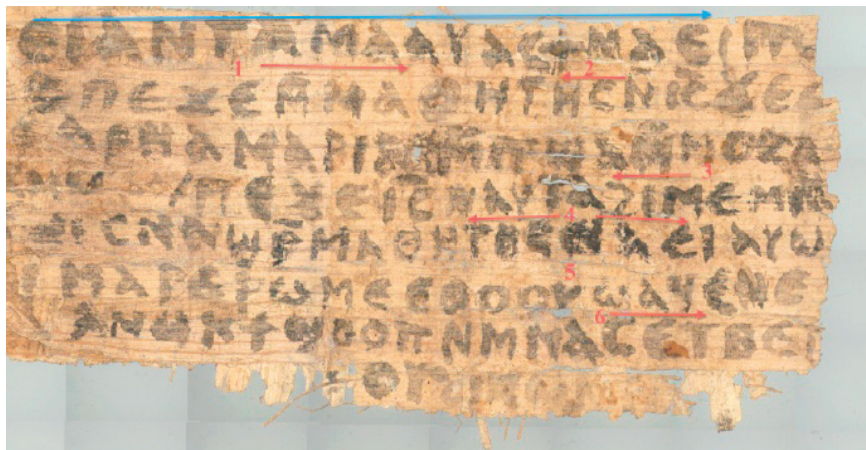
koje ondje pronalazimo, standardnim sahidskim dijalektom koptskog jezika.²⁸ Zbog čudna i nespretna rukopisa uvelike je otežana paleografska analiza kojom bi se jasnije datirao dokument. Malcolm Choat ističe kako nije uspio izvući jasnu paralelu jer rukopis na papirusu „nije sličan ni jednom tipičnom koptskom dokumentu iz 4. stoljeća.“²⁹

Slika 1.2. prikazuje Evanđelje Isusove supruge. Papirus je visok otprilike 4 cm, a širok 8 cm. Osam parcijalnih linija vidljivo je s prednje strane, dok je sa stražnje strane situacija puno lošija. Većina je teksta neprepoznatljiva – mogu se raspoznati tek tri kratke riječi u onome što se može okarakterizirati kao šest zasebnih linija teksta. Gornji kraj fragmenta, čini se, namjerno je izrezan. Sljedeći argumenti fokusirat će se na linije s prednje strane teksta, a cilj im je predstaviti tezu o modernoj krivotvorini. Nastojat ću, na temelju tekstualnih analiza koje su proveli brojni stručnjaci, pokazati da je krivotvoritelj koristio Grondinov prijevod Tomina evanđelja kako bi stvorio privid autentičnog dokumenta. S obzirom na preliminarne analize, čini se da je krivotvoritelj koristio antički papirus (koji nije teško pronaći i kupiti preko interneta) s tintom od sastojaka koji onemogućuju detekciju moderne krivotvorine, barem kada su posrijedi laboratorijski nalazi.³⁰ Međutim, najteži test za svakog krivotvoritelja, posebno za nekoga tko nije vrstan poznavatelj koptskog jezika, jest onaj lingvistički. Kako stvoriti privid autentičnosti fragmenta pisanog jezikom koji je uglavnom nestao iz upotrebe još u 13. stoljeću? Upravo je na ovoj razini analize kolekcionar pao te se otkrio kao krivotvoritelj koji je radi partikularnih interesa htio prevariti kako znanstvenu zajednicu tako i zainteresiranu javnost.

28 Karen KING, *Jesus said to them, 'My Wife...': A New Coptic Papyrus Fragment*, 138.

29 Malcolm CHOAT, *The Gospel of Jesus's Wife: A Preliminary Paleographical Assessment*, 161.

30 Andrew. BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, 336.

Slika 1.2. Evanđelje Isusove supruge (engl. *Gospel of Jesus's Wife*)³¹

Što se same tematike tiče, *GJW* sadrži kratke isječke onoga što se može okarakterizirati kao razgovor između Isusa i njegovih učenika. U središtu razgovora nalazi se Marija (mnogi pretpostavljaju Marija Magdalena?)³² i njezina uloga unutar kruga Isusovih učenika. Tablica 1.1. nudi koptski original Evanđelja Isusove supruge i prijevod na hrvatski jezik te nam pomaže u jasnijem razumijevanju značenja samog papirusa. Iz čitanja papirusa postaje sasvim jasno kako je u središtu rasprave učenika s Isusom upravo Marija. Kao što je to slučaj i u Tominu evanđelju, čini se kako neki učenici prosvjeduju i ne slažu se s njezinim povlaštenim položajem. S druge pak strane, Isus, slično kao i u Tominu evanđelju, nastoji skeptičnim učenicima prenijeti informacije koje bi im pomogle u lakšem razumijevanju njegova odnosa s Marijom. U jednome trenutku Isus

31 Preuzeto iz: Gregg W. SCHWENDER, The 'Gospel of Jesus Wife' As A Questioned Document, u: https://www.academia.edu/6860965/THE_GOSPEL_OF_JESUS_WIFE_AS_A_QUESTIONED_DOCUMENT_What_Would_Simulated_Ancient_Writing_look_like (28. 4. 2017.).

32 Mark Goodacre iznio je prije nekoliko godina na znanstvenoj konferenciji zanimljiv argument prema kojemu se u tzv. gnostičkim izvorima (Tominu, Filipovu i Marijinu evanđelju te Pistis Sofiji) uopće ne misli na Mariju Magdalenu već na Mariju iz Betanije koja se prvi put pojavljuje u Evanđelju po Luki (Lk 10:38-42). Vidi više u: Mark GOODACRE, *The Marginalization of Mary of Bethany: The 'Magdalene Effect' and Early Christian Gospels*, *SBL International Meeting (Nag Hammadi and Gnosticism Group)*, St. Andrews University, 2013.

Mariju eksplicitno naziva svojom suprugom – u dijelu papirusa koji je postao svjetskom senzacijom.

Tablica 1.1. *Evangelje Isusove supruge: koptski original i hrvatski prijevod*³³

Red (prednja strana)	Koptski original	Hrvatski prijevod
1	ⲛⲁⲗⲉⲓ ⲁⲛ ⲧⲁⲛⲁⲗⲩ ⲁⲥⲧⲓ ⲛⲁⲗⲉⲓ ⲛⲱⲩⲓⲛ	“ne meni. Moja majka mi je dala život
2	ⲓⲥⲓ ⲡⲉⲃⲉⲗⲉ ⲡⲓⲛⲁⲛⲓⲧⲓⲥ ⲡⲓⲦⲥ ⲁⲗⲉ ⲥⲓⲗ	.” Učenici kazaše Isusu, “[
3	ⲓ . ⲁⲣⲓⲁ ⲛⲁⲣⲓⲁⲛⲓ ⲡⲓⲛⲱⲥ ⲡⲓⲛⲟⲥ ⲁⲗⲓⲛ (?)	Opovrgnuti. Marija (nije?) dostojna toga [
4	ⲓ . . . [vac. .] / ⲡⲉⲃⲉⲗⲉ ⲓⲦⲥ ⲛⲁⲗⲩ ⲧⲁⲗⲓⲛⲉ ⲛⲓⲗⲓ	Isus im reče, “Moja supruga... [
5	ⲓ . . . ⲥⲓⲛⲁⲱⲩⲓⲛⲁⲛⲓⲧⲓⲥ ⲛⲁⲗⲉ ⲁⲗⲱⲩ [Ona je u stanju biti mojom učenicom... [
6	ⲓⲛⲁⲣⲉⲣⲱⲛⲉ ⲉⲃⲟⲟⲩⲩ ⲱⲁⲗⲥⲉ ⲛⲉⲓ	. Neka zli ljudi progutaju ... [
7	ⲓ ⲁⲛⲟⲕ ⲧⲱⲟⲟⲡ ⲡⲓⲛⲁⲥ ⲉⲧⲱⲉ ⲡⲓ	Što se mene tiče, ja sam s njome da bih . [
8	ⲓ . ⲟⲩⲩⲓⲕⲱⲩⲱⲩ . . []. slika ... [

U petome redu nalazimo ono što bi, navodno, trebale biti riječi samoga Isusa: „Ona je u stanju biti mojom učenicom“, dok u redu prije toga nailazimo na senzacionalne riječi: „Moja supruga“. Već se i površnom analizom može ustvrditi djelomična tematska sličnost s Tominim evanđeljem u kojemu, primjerice u 114. izreci, čitamo: „Šimun Petar im reče, ‘Neka Marija ode od nas jer žene nisu dostojne života.’“³⁴ Simon Gathercole dobro primjećuje kada tvrdi da se čini kako je glavni cilj *GJW* fragmenta opovrgnuti stajalište koje isključuje Mariju iz kruga Isusovih najbližih učenika.³⁵ No čini se kako fragment time nastoji i promijeniti stav o ređenju žena. Drugim riječima, papirusom se želi pokazati da je u ranokršćanskoj zajednici vladala određena razina sukoba o ovome pitanju pri čemu je bilo i mnogo onih koji se nisu slagali s prevladavajućom strujom unutar Crkve. Karen King to najbolje potvrđuje kada tvrdi kako je sadržajni cilj papirusa pokazati da je unutar ranokršćanske zajednice postojala velika rasprava ne samo o položaju žena općenito već o položaju udanih žena. Dijalog između Isusa i učenika, koji pronalazimo u *GJW*-u, prema tumačenju Karen King, simbolizira Isusovu majku i njegovu suprugu kao udane žene-kršćanke, čime se nastoji potvrditi

33 Preuzeto iz: Jesus said to them, ‘My wife’ (22. 3. 2014.), u: <http://projects.iq.harvard.edu/files/gojw/files/thegospelofjesuswife.pdf> (28. 4. 2017.).

34 James ROBINSON (ur.), *The Nag Hamaddi Library*, 138.

35 Simon GATHERCOLE, *The Gospel of Jesus' Wife: Constructing a Context*, 293.

njihova vrijednost i pravo da budu i službeno dio Isusova najbližeg kruga.³⁶

Kako bi sve to bilo točno, nužno je pretpostaviti da se ovdje radi o autentičnom ranokršćanskom dokumentu. Međutim, na sljedećim stranicama nastojat će pokazati upravo suprotno. Metodom uspoređivanja Tomina evanđelja (Grondinova *online* izdanja) i samog papirusa Evanđelja Isusove supruge postat će jasno kako je ovdje riječ o modernoj krivotvorini.

4. Komparativna analiza: Tomino evanđelje i Evanđelje Isusove supruge

Francis Watson bio je prvi stručnjak koji je primijetio neuobičajene zajedničke karakteristike ovih dvaju dokumenata. Proučavajući redak po redak, zaključio je: „Osam redaka Evanđelja Isusove supruge proizlazi iz koptske verzije Tomina evanđelja. Kompozitor je koristio tzv. tehniku prišivanja (engl. *patchwork forgery method*), a za ovakvu je razinu ovisnosti o određenim dijelovima koptskog teksta vjerojatniji zaključak da se radi o modernom autoru s limitiranim znanjem koptskog jezika negoli o autoru iz antičkog vremena.“³⁷

Na idućim stranicama nastojat će izvući neke od redaka teksta Evanđelja Isusove supruge i prenijeti recentna istraživanja koja nedvojbeno ukazuju na to da se radi o prišivanju teksta iz Grondinova koptsko-engleskoga prijevoda Tomina evanđelja.³⁸ Osim toga, poveznica između drugog fragmenta (nazvanog Likopolitanski fragment Ivanova evanđelja), koji je Karen King dobila od Waltera Fritza, i Evanđelja Isusove supruge nužan je element u konstruiranju teze o modernoj krivotvorini, pa će i tome biti posvećeno nekoliko rečenica.

36 Karen KING, 'Jesus said to them, 'My Wife...': A New Coptic Papyrus Fragment, 152.

37 Francis WATSON, The Gospel of Jesus Wife: How a fake Gospel-Fragment was composed (26. 9. 2012.), u: <http://markgoodacre.org/Watson.pdf> (29. 4. 2017.).

38 Za analizu svakog reda Evanđelja Isusove supruge bilo bi potrebno puno više prostora negoli dopušta opseg ovoga članka.

4.1. Analiza papirusa: redak po redak

U prvome redu s prednje stranice pronalazimo na]ei an ta-
maau acf naei pw[nh, što bi u prijevodu značilo: „Ne] meni moja
majka dala mi je život.“ Ovaj se dio teksta može pronaći kod Gron-
dinova izdanja Tomina evanđelja (NHC 49.36. te NHC 50.1).³⁹ Osim
toga, postoje specifične zajedničke karakteristike dvaju dokumenata
kada je posrijedi prvi red Evanđelja Isusove supruge. U oba slučaja
pronalazimo prijedlog na nakon kojega slijedi sufiks ei u prvom licu
jednine.⁴⁰ Uz to, ističu se dvije neuobičajene stvari: čini se kako i
Evanđelje Isusove supruge kao i Grondinovo izdanje Tomina evan-
đelja slijede iste prekide u liniji koji na istome mjestu odvajaju riječ
naei. S obzirom na to da je svaki papirus priča za sebe (različiti
rukopisi, tekstualne modifikacije, greške u prepisivanju i sl.) naj-
vjerojatnije objašnjenje identičnog prekida u liniji jest da se radi o
prišivanju dijelova teksta iz Grondinova izdanja Tomina evanđelja.⁴¹
Druga se stvar tiče izravnog objekta Ⲙ koji bi, prema gramatičkim
standardnima koptskog jezika, morao stajati ispred riječi nwnh.⁴²
Međutim, isti objekt ne pronalazimo u prvom redu Evanđelja Isuso-
ve supruge. Jedino je mjesto gdje pronalazimo ovakvu gramatičku
konstrukciju Grondinovo PDF izdanje Tomina evanđelja, pri čemu
je izostavljanje izravnog objekta Ⲙ ondje nastalo kao rezultat tipo-
grafske pogreške (za razliku od svih ostalih Grondinovih izdanja).⁴³
Leo Deypudt u zaključku analize izostavljanja izravnog objekta Ⲙ
ističe: „Ovakva (gramatička op.a.) konstrukcija nije koptska. Ne po-
stoje nigdje primjeri takve konstrukcije. Nije preporučljivo postuli-
rati potpuno novi gramatički fenomen isključivo na temelju jednog
primjera iz izvora upitne vjerodostojnosti.“⁴⁴

39 Michael GRONDIN, Grondin's Interlinear Coptic/English Translation of The Gospel of Thomas (22. 11. 2002.), u: http://gospel-thomas.net/gtbypage_112702.pdf (29. 4. 2017.).

40 Andrew. BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, 344.

41 *Isto*, 345.

42 Leo DEPUYDT, *The Alleged Gospel of Jesus's Wife: Assessment and Evaluation of Authenticity*, 187.

43 Andrew BERNHARD The End of the Gospel of Jesus' Wife Forgery Debate (8. 9. 2015.), u: <http://ntweblog.blogspot.hr/2015/09/> (30. 4. 2017.).

44 Leo DEPUYDT, *The Alleged Gospel of Jesus's Wife: Assessment and Evaluation of Authenticity*, 188.

Tablica 1.2. komparativno pokazuje prvi redak Evanđelja Isusove supruge i dio Grondinova izdanja Tomina evanđelja iz kojih je krivotvoritelj uzimao i prišivao riječi slažući tekst. Također, na tablici su prikazana mjesta prekida linija, kao i slučajnog izostavljanja izravnog objekta \bar{M} .

Tablica 1.2. Grondinovo izdanje Tomina evanđelja i redak prvi *GJW-a*

49:36/607 101.3>	·ΕΙ ΑΝ ΤΑ·ΜΑΑΥ ΓΑΡ Ν̄ΤΑ[·C·ΧΠΕ·ΠΑ·CΩΜΑ]	-me not; > (for) my-mother, (--), she-begot-my-body(?)
50:01/608	[ΕΒ]ΟΛ [ΤΑ·ΜΑΑΥ] ΔΕ Ν̄·ΜΕ Α·C·† ΝΑ·ΕΙ·Π·ΦΝΖ	forth; my-mother, hwvr, true, she-gave to-me The-Life.
	Izravni objekt \bar{M} - slučajno izostavljen.	
GJW 1.red	[ΠΔ]ΕΙ ΑΝ ΤΑΜΑΑΥ Α·C·† ΝΑ·ΕΙ·ΠΦ[ΗΖ]	

Kada se uzmu u obzir jednaki prekidi u linijama, kao i neuobičajeno izostavljanje već spomenutog izravnog objekta, nemoguće je izbjeći zaključak kako je krivotvoritelj ispred sebe, u slaganju prvoga reda Evanđelja Isusove supruge, imao specifično izdanje Grondinova koptsko-engleskoga prijevoda Tomina evanđelja.

Četvrti redak *GJW-a* nastao je kao rezultat kopiranja Tomina evanđelja (NHC 34.27-8), pri čemu posljednja dva slova četvrtog reda pronalazimo u Tominu evanđelju, ali na drugome mjestu (NHC 34.30).⁴⁵ Tablica 1.3. prikazuje ovisnost četvrtog reda spornog papirusa o Tominu evanđelju, kao i argument koji to potvrđuje. Naime, *GJW* u spomenutom redu neočekivano izostavlja koptsku riječ e(je) koja u koptskoj gramatici služi kao uvod u upravni govor.⁴⁶ Kod Grondinova PDF izdanja sporna se riječ pojavljuje u drugome redu te se stoga čini razumnim zaključiti kako se radi o krivotvoritelju koji slabo barata koptskim jezikom i koji je stoga previdio potrebu umetanja riječi e nakon riječi peje.

45 Michael GRONDIN, Grondin's Interlinear Coptic/English Translation of The Gospel of Thomas (22. 11. 2002.), u: http://gospel-thomas.net/gtbypage_112702.pdf (30. 4. 2017.).

46 Andrew. BERNHARD, The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery, u: *New Testament Studies*, 61, (2015.), 347, 335-355.

Tablica 1.3. četvrti redak GJW-a: usporedba s Grondinovima izdanjem Tomina evanđelja⁴⁷

34:27/080	Ⲉⲧⲛⲁⲡⲛⲟⲟⲥ	ⲈⲒⲠⲁⲓ	ⲈⲭⲰⲛ	ⲠⲈⲪⲈⲒⲐⲚⲀⲮ	ⲛⲁⲮ
12.2*	who-will-become-great, up		over-us?	*Said-JS12 to-them	
34:28/081	ⲪⲈ	Ⲡⲓⲙⲁ	ⲛⲧⲁⲧⲈⲧⲛⲉⲓ	ⲛⲁⲮ	ⲈⲧⲈⲧⲛⲁⲮ
	this:	the-place	you(pl)-have-come	there,	you(pl)-will-be-
GJW 4.red] . . . [vac. . .]		ⲠⲈⲪⲈⲒⲐⲚⲀⲮ	ⲛⲁⲮ	ⲧⲁⲒⲓⲛⲉ ⲛⲓⲓⲓ
			↓ Izostavljanje ⲪⲈ		

Riječ „supruga“ (Ⲓⲓⲙⲉ) često se isticala kao argument u korist autentičnosti papirusa jer se ista riječ ne može pronaći nigdje u Tominu evanđelju.⁴⁸ Međutim, vjerojatnije je da se krivotvoritelj s limitiranim znanjem koptskog jezika namjerno koristio tom riječju jer ona eksplicitno znači „supruga“, čime se željelo dati senzacionalistički karakter samome papirusu. Leo Depuydt u svojoj analizi četvrtog reda tvrdi kako je to jedina riječ koja je dodana bez utjecaja Tomina evanđelja, a takva situacija i nije iznenađujuća kada se uzmu u obzir motivi krivotvoritelja (šokirati kako znanstvenu zajednicu tako i širu javnost).⁴⁹ Andrew Bernard, pak, u svojoj analizi zaključuje kako je krivotvoritelj vrlo vjerojatno pogledao u Crumov englesko-koptski rječnik i pronašao riječ ⲓⲙⲉ za suprugu, dok riječ ⲓⲙⲉ, koju pronalazimo u Tominu evanđelju, može označavati općenito pripadnicu ženskog roda – ženu, djevojku.⁵⁰

Konačno, tablica 1.4. nudi Bernardovo sumiranje svih ključnih dijelova teksta koji su nedvojbeno preuzeti iz Grondinova izdanja Tomina evanđelja čime se žele, u kratkim crtama, pridodati svi ostali lingvistički dokazi koji idu u prilog tezi o modernoj krivotvorini.

47 Tablica je djelomično preuzeta, ali uvelike doradana, iz: *Isto*, 347.

48 Karen KING, 'Jesus said to them, 'My Wife...': A New Coptic Papyrus Fragment, u: *Harvard Theological Review*, 107, (2014.) 2, 156, 131-159.

49 Leo DEPUYDT, *The Alleged Gospel of Jesus's Wife: Assessment and Evaluation of Authenticity*, 185.

50 Andrew. BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Textual Evidence of Modern Forgery*, 348.

Tablica 1.4. Ovisnost Evanđelja Isusove supruge o Tominu evanđelju:
ključni dijelovi⁵¹

1	<u>να]ει^a αν ταμαδυ</u>	<u>αc† ναει πο[νε^b</u>	
	Tomino evanđelje 101 (49.36)	Tomino evanđelje 101 (50.1)	
2	<u>]ϙ πεχε ἡναθητης ἡῖc χε ϙ[</u>		
	Tomino evanđelje 12 (34.25)		
3	<u>] . αρνα μαριαμ</u>	<u>ἡποα ἡνος α[η (?)</u>	
	Tomino evanđelje 81 (47.17)	Tomino evanđelje 80 (47.14-5)	
4	<u>] . . . [vac. .] / πεχε ἡc ναυ^c</u>	<u>ταριμε ἡῖ [</u>	
	Tomino evanđelje 12 (34.27)	Tomino evanđelje 12 (34.30)	
5	<u>] . . . cναθητης ναει * αυω [</u>		
	Tomino evanđelje 101 (49.33-4)		
6	<u>]ἡ μαρεωμε</u>	<u>εσοογ^d</u>	<u>ωαφε<ι>νε^e [</u>
	Tomino evanđelje 47 (41.17)	Tomino evanđelje 45 (41.3)	Tomino evanđelje 45 (41.2)
7	<u>] ἀνοκ τωοοπ ἡμαc</u>	<u>ετβε π[</u>	
	Tomino evanđelje (39.4-5)	Tomino evanđelje 29 (38.33)	
8	<u>] . ουρικων . . [</u>		
	Tomino evanđelje 22 (37.34)		

Koptski dijelovi teksta, koji su mogli od riječi do riječi biti prepisani iz Tomina evanđelja, podcrtani su (dvostruko su podcrtane one riječi koje su mogle biti prepisane uz male gramatičke promjene). Riječi kojima je promijenjen rod – iz „on“ i „njegov“ u Tominu evanđelju u „ona“ i „njezin“ u Evanđelju Isusove supruge – napisane su sivom bojom.⁵² Podebljane su riječi one kojima ne pronalazimo paralele u Tominu evanđelju.⁵³ Ispod koptskog originala Evanđelja Isusove supruge nalazi se redni broj izreke iz Tomina evanđelja, koja

51 Tablica preuzeta i doradena iz: Andrew BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Summary of Coptic and English Evidence of Forgery* (23. 3. 2017.), u: https://www.academia.edu/31775308/The_Gospel_of_Jesus_Wife_Summary_of_Coptic_and_English_Evidence_of_Forgery_March_8_2017_ (1. 5. 2017.).

52 Andrew BERNHARD, *The Gospel of Jesus' Wife: Summary of Coptic and English Evidence of Forgery* (23. 3. 2017.), u: https://www.academia.edu/31775308/The_Gospel_of_Jesus_Wife_Summary_of_Coptic_and_English_Evidence_of_Forgery_March_8_2017_ (1. 5. 2017.).

53 Radi se o dvjema zasebnim riječima: „Marija“ i „supruga“. Riječ „Marija“ u *GW*-u pronalazimo bez slova h (hori). Čini se da je ta riječ umetnuta neovisno o Grondinovu izdanju Tomina evanđelja, ali je zbog nedovoljna poznavanja koptskog jezika izostavljeno slovo h.

je krivotvoritelju poslužila kao uzorak za prišivanje tijekom stvaranja spornog papirusa.

4.2. Krivotvorina za krivotvorinom: fragment Evandjelja po Ivanu

Tijekom proteklih nekoliko godina rasprave o autentičnosti Evandjelja Isusove supruge uglavnom su se fokusirale na redak-poredak analize samog dokumenta i uspoređivanja njegove stilske i gramatičke sličnosti s Grondinovim PDF izdanjem Tomina evandjelja. No 2014. godine došao je krucijalni dokaz (engl. *smoking gun*) u korist teze o krivotvorini, i to iz sasvim neočekivana kuta.

Svjetski priznati stručnjak za koptski jezik Christian Askeland u proučavanju drugog fragmenta, koji je Karen King primila od istoga kolekcionara, pronašao je jasne dokaze o krivotvorini. Oba koptska fragmenta dijele istu tintu i jednak rukopis, a uzevši u obzir analizu Malcolma Choata o jedinstvenosti rukopisa Evandjelja Isusove supruge, valja zaključiti kako se ovdje radi o dvama dokumentima nastalima od istog autora.⁵⁴ Teza koju je Askeland iznio u svome članku, a koja je ubrzo i prihvaćena od ostatke znanstvene zajednice, glasi: fragment Evandjelja po Ivanu gotovo je identična kopija Qau kodeksa⁵⁵ koji je izdan pod uredništvom Herberta Thomsona 1924. godine.⁵⁶ Askeland nudi više različitih argumenata u korist svoje teze, ali ja ću se, zbog opsega članka, zadržati na dvama.

Koptski jezik, osim što predstavlja konačan stadij egipatskog jezika kao mješavinu grčkog alfabeta i egipatskih znakova, sadrži i veći broj dijalekata. Bio je široko rasprostranjen u Egiptu sve do 13. stoljeća, a postao je popularan zahvaljujući širenju kršćanstva – specifično monaštva tijekom kasnog 3. i ranog 4. stoljeća.⁵⁷ Znanstvenici su, kako je već i spomenuto, oba papirusa datirali između 7. i 9. stoljeća.⁵⁸ Međutim, fragment Evandjelja po Ivanu paleografski

54 Christian ASKELAND, *A Lycopolitan Forgery of John's Gospel*, u: *New Testament Studies*, 61, (2015.), 315, 314-331.

55 Kodeks koji su 1923. godine pronašli arheolozi predvođeni Guyem Bruntonom u egipatskom mjestu Quael-Kebir.

56 Christian ASKELAND, *A Lycopolitan Forgery of John's Gospel*, 314.

57 Christian ASKELAND, *A Lycopolitan Forgery of John's Gospel*, 315.

58 Noreen TUROSS, *Accelerated Mass Spectrometry Radiocarbon Determination of Papyrus Samples*, *Harvard Theological Review*, 107, (2014.), 170-171.

je određen kao dokument pisan likopolitanskih dijalektom koptskog jezika. Problem s time jest činjenica da je isti dijalekt izašao iz upotrebe koncem 4. stoljeća.⁵⁹ To bi, u načelu, značilo da biljka od koje je papirus napravljen potječe kasnije od teksta koji je pisan na tome papirusu što je, dakako, nemoguće. Jedino moguće objašnjenje jest da je krivotvoritelj, zbog nedovoljna poznavanja koptskog jezika, prepisao dijelove teksta iz već postojećeg kodeksa. Fragment sadržava specifične dijelove Evanđelja po Ivanu (5:26-31 s prednje strane te 6:11-14 sa stražnje strane). Iste te dijelove pronalazimo u jedino-me poznatome likopolitanskome prijepisu Ivanova evanđelja – Qau kodeksu.⁶⁰ Zbog toga se čini razumnim zaključiti kako je krivotvoritelj koristio upravo taj kodeks u strukturiranju spornoga papirusa.

Osim toga, lingvistička analiza pokazuje nevjerojatnu sličnost s Qau kodeksom. Askeland je pronašao 17 identičnih prekida u linijama između tih dvaju dokumenata. S druge pak strane, ondje gdje se linije ne prekidaju na istim mjestima, postoje jasni razlozi zašto je tomu tako. Askeland piše: „Uzorak prekida u linijama razlikuje se na kraju reda. Prepisivač ne prekida liniju na Iv 6:14, ali je razlog jasan – svakome tko pri ruci ima Thompsonovo izdanje kodeksa. Bez obzira na to je li prepisivač koristio PDF ili ispisanu inačicu Thompsonova izdanja iz 1924., on bi okrenuo stranicu na mjestu prekida te linije jer je pretposljednji redak harvardskoga fragmenta posljednji redak 8. stranice Qau kodeksa.“⁶¹

Uz ostale argumente koje Askeland navodi u svome članku, nameće se zaključak da se ovdje radi o krivotvorini. S obzirom na to da je fragment predan Karen King otprilike u isto vrijeme kao i fragment Evanđelja Isusove supruge, da oba fragmenta potječu od iste osobe, da dijele zajedničku mutnu povijest te da oba fragmenta imaju isti rukopis i vrstu tinte, svaki se zaključak o autentičnosti Likopolitanskog fragmenta Evanđelja po Ivanu može preslikati i na Evanđelje Isusove supruge.

59 Christian ASKELAND, *A Lycopolitan Forgery of John's Gospel*, 323.

60 *Isto*, 323.

61 *Isto*, 325.

5. Uzroci masovne popularnosti

„Šok i nevjerica“, kako piše Gesine S. Robinson, bili su najglasniji gosti konferencije u Rimu u rujnu 2012. godine kada je Karen King po prvi put pred znanstvenom zajednicom objavila fragment Evandjelja Isusove supruge.⁶² Netom prije objave Karen King održala je konferenciju za tisak na kojoj je i medije upoznala s onim što je moglo potencijalno biti novo otkriće antičkoga papirusa. Iako je K. King odmah odbacila insinuacije o papirusu kao važnom izvoru u razumijevanju povijesnog Isusa, ostavila je otvorenom mogućnost paradigmatičke promjene kada su posrijedi debate o položaju žena u ranome kršćanstvu.⁶³ Nije trebalo proći dugo da se digne medijska prašina, koja se vrlo brzo prenijela i na hrvatski medijski prostor, inače pogodan za senzacionalističke i neprovjerene informacije kada se radi o temama iz ranokršćanske povijesti.⁶⁴ Polazeći od slavne McLuhanove krilatice „medij je poruka“,⁶⁵ moramo se zapitati gdje leže uzroci masovne popularnosti senzacionalističkih, neprovjerenih i često potpuno promašenih teza iz povijesti, posebice povijesti ranoga kršćanstva. U detaljnim se analizama McLuhanova promišljanja često zaboravlja na to kako je ovaj engleski teoretičar komunikacija i filozof zapravo želio istaknuti to da je sadržaj koji medij prenosi na duge staze manje važan od samoga medija. Upravo je medij taj koji upravlja, otvara nam prozor u svijet, utječe na naše načine promišljanja te vrlo često, iako smo toga sasvim nesvjesni, donosi zaključke umjesto nas.⁶⁶

62 Gesine Schenke ROBINSON, How a Papyrus Fragment Became a Sensation, *New Testament Studies*, 61, (2015.), 379, 379-394.

63 Karen KING, 'Jesus said to them, 'My Wife...': A New Coptic Papyrus Fragment, 131.

64 Vidi primjerice: Povijesna ličnost ili lik iz bajke: Postoje li uopće dokazi da je Isus stvarna osoba? (15. 4. 2017.), u: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/povijesna-licnost-ili-lik-iz-bajke-postoje-li-uopce-dokazi-da-je-isus-stvarna-osoba/963656.aspx> (2. 5. 2017.); Dokazi koji će pokrenuti rasprave oko Isusova groba: Pokopan je sa ženom i djetetom i nije uskrsnuo (7. 4. 2015.), u: <http://www.index.hr/black/clanak/dokazi-koji-ce-pokrenuti-rasprave-oko-isusova-groba-pokopan-je-sa-zenom-i-djetetom-i-nije-uskrsnuo/811942.aspx> (2. 5. 2017.). Zanimljivo je kako se većina neprovjerenih informacija o povijesnom Isusu i o ranom kršćanstvu pojavljuje u vrijeme velikih blagdana.

65 Marshall McLUHAN, *Understanding Media: The Extensions of Man*, MIT PRESS, New York, 1994., 7.

66 Nicholas CARR, *The Shallows: What the Internet is Doing to our Brain*, W.W. Norton & Company, New York, 2010., 21.

Živimo u zlatnom dobu „kvazipovijesti i kvaziarheologije, mješavine besmislica i pseudoznanosti brižljivo upakiranih u ambalažu autentičnosti“, tvrdi Damian Thompson u svojoj knjizi simbolična naslova *Kontraznanje*.⁶⁷ Nekoliko je bitnih karakteristika pseudopovijesnih djela. Ponajprije, tu su lingvističke tehnike poput zakapanja čitatelja hrpom faktoida (neprovjerenih pretpostavki i zaključaka koji se uzimaju zdravo za gotovo). Nadalje, rečenične konstrukcije mudro su posložene pa se često na početku plasira neka tvrdnja u obliku nagađanja. Drugim riječima, često ćete pročitati nešto slično ovome: „Nije nezamislivo da je Marija Magdalena bila oženjena za Isusa.“⁶⁸ Zbog djelovanja interneta i hiperinflacije različitih podataka laik se teško može snaći u masi različitih informacija. Uz to, teorije zavjere i alternativne priče o povijesti i razvoju snažnih simbola i institucija kao što je Crkva čine se uvijek zanimljivijim i privlačnijim od „službenog narativa“. U pozadini industrije kontraznanja stoji cijela jedna klika modernih poduzetnika koji crpe nevjerojatnu količinu novaca prodajom takvih knjiga. Oni, kako to Thompson dobro primjećuje, instinktivno razumiju kako funkcioniraju društvene epidemije kontraznanja.⁶⁹ Kontraznanje tako postaje unosnom industrijom u najširem smislu te riječi, a kako internetskim tako i stvarnim prostorom počinju dominirati knjige i internetski članci koji, u pravilu, ne donose vijest s namjerom da bi izvijestili već da bi šokirali. Francis Wheen takva djela s pravom naziva „tržištem šupljih fraza“.⁷⁰ Sve to samo su neki od razloga zbog kojih je u društvu stvorena pogodna klima za „alternativne činjenice“ i šokantne priče. Kada se sve to uzme u obzir, ne čudi brzina kojom su mediji prihvatili vijest o papirusu Evanđelja Isusove supruge, nekritičkom pristupu te senzacionalnim zaključcima. Tek su rijetki mediji nastavili pratiti cijelu priču do kraja i zatim iznijeli neke od argume-

67 Damian THOMPSON, *Kontraznanje: kako smo podlegli teorijama zavjere, nadrilječništvu, pseudoznanosti i kvazipovijesti*, 1000, Zagreb, 2009., 55.

68 Damian THOMPSON, *Kontraznanje: kako smo podlegli teorijama zavjere, nadrilječništvu, pseudoznanosti i kvazipovijesti*, 57.

69 Damien THOMPSON, *Isto*, 100.

70 Francis WHEEN, *Kako su prodavači magle zavládali svijetom*, 1500, Zagreb, 47.

nata koji nedvojbeno ukazuju na to da se ovdje radi o krivotvorini, a ne o autentičnom papirusu iz antičkoga vremena.⁷¹

Zaključak

S obzirom na sve rečeno, valja zaključiti kako Evanđelje Isusove supruge predstavlja ništa više nego neuspješan pokušaj uvjeravanja znanstvene i šire zajednice u autentičnost samoga dokumenta. Iako su laboratorijski nalazi papirusa i tinte pokazali u najmanju ruku srednjovjekovno podrijetlo, test koji je najteže prevariti, onaj lingvistički, nedvojbeno ukazuje na krivotvoriteljsku prirodu samoga papirusa. Točnije, nevjerojatne tekstualne sličnosti između Evanđelja Isusove supruge i specifičnog PDF izdanja Grondinova koptsko-engleskog prijevoda Tomina evanđelja ukazuju na to da se krivotvoritelj poslužio potonjim dokumentom iz kojega je kopirao/prišivao određene riječi; nekima je promijenio lice i rod te dodao dvije zasebne riječi (Marija i supruga) kako bi svome „otkriću“ dao senzacionalistički karakter. Kada se tome pridoda i nedvojbeno krivotvoren karakter drugoga papirusa, koji je K. King dobila od istog kolekcionara, zaključak se nameće sam od sebe i ne ostavlja previše prostora za raspravu.

71 Vidi primjerice: Laurie GOODSTEIN, Fresh Doubts Raised About Papyrus Scrap Known as 'Gospel of Jesus' Wife' (4. 5. 2014), u: https://www.nytimes.com/2014/05/05/us/fresh-doubts-raised-about-papyrus-scrap-known-as-gospel-of-jesus-wife.html?_r= (3. 5. 2017.). Važno je napomenuti da nisam mogao pronaći nijedan članak na hrvatskim internetskim portalima koji bi korektno prenio konsenzus stručnjaka, uz jednu iznimku: Zoran VITAS, Teorije da se Isus oženio i imao potomstvo nemaju nikakvu znanstvenu pozadinu (25. 12. 2015.), u: <https://www.vecernji.hr/vijesti/fra-darko-tepert-teorije-da-se-isus-ozenio-i-imao-potomstvo-nemaju-nikakvu-znanstvenu-pozadinu-1047359> (3. 5. 2017.).

THE GOSPEL OF JESUS' WIFE: AN ANCIENT SOURCE OR A CONTEMPORARY FORGERY?

Abstract

The paper deals with the question of authenticity of the so-called "Gospel of Jesus' Wife" which according to its content implies that Mary was Jesus' wife. The article deals in detail with the context and chronology of events as well as recent scientific research. The article concludes that the controversial papyrus represents a contemporary forgery created by copying pieces of text and words from the existing Gospel of Thomas (Michael Grondin's edition). The cause of the mass popularity of the papyrus is found in the prevailing spirit of the times, characterized by the popularity of so-called 'alternative facts'.

Key words: the Gospel of Jesus' Wife, Jesus, Mary Magdalene, patchwork forgery, Gnosticism, early Christianity.

